

BARTOSZ KOŁACZKOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

bkola@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0001-6619-0810

MAŁGORZATA RATAJCZAK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

malgorzata.ratajczak@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0002-4191-9684

Uzupełniające źródła finansowania instytucji kultury – działalność gospodarcza (usługi, handel, gospodarowanie mieniem), lokowanie wolnych środków oraz sponsoring

**Complementary sources of financing cultural institutions
– economic activity (services, trade, property
management), investment of free funds and sponsorship**

Streszczenie. Przedmiotem opracowania jest problematyka uzupełniających wobec dotacji źródeł finansowania instytucji kultury, za które autorzy uznali działalność gospodarczą (usługi, handel, gospodarowanie mieniem), lokowanie wolnych środków oraz sponsoring. Rozważania zawarte w poszczególnych jego

częściach mają na celu udzielenie odpowiedzi na pytania: czy środki te stanowią mogą istotne źródło finansowania instytucji kultury? Czy regulacja prawna ich dotycząca jest na tyle przejrzysta, by efektywne korzystanie z nich było niekłopotliwe dla osób zarządzających tymi instytucjami? Czy mogą one zrównoważyć skutki finansowe pandemii, a może nawet zastąpić podstawowe źródła finansowania kultury, jakim są dotacje? Autorzy wykazują, że wspomniane wyżej uzupełniające źródła finansowania instytucji kultury mogą wprawdzie stanowić istotne źródła finansowania działalności kulturalnej, jednak absolutnie nie zwalnia to państwa i samorządów terytorialnych z obowiązku dbałości o rozwój polskiej kultury, ponadto środki te w większości przypadków nie zrównoważą negatywnych skutków finansowych pandemii. W dodatku regulacja prawna ich dotycząca jest rozproszona i nadmiernie nieraz skomplikowana.

Słowa kluczowe: kultura; instytucje kultury; finansowanie; działalność gospodarcza; lokowanie wolnych środków; sponsoring.

Abstract. This article is focused on sources of financing for cultural institutions, for which the Authors recognize economic activity (services, trade, property management), allocating free funds and sponsorship. The text is narrowed to sources of financing which supplement subsidies. Considerations in individual parts of this article intend to answer the following questions: can these funds constitute a significant source of financing for cultural institutions? Is the legal regulation concerning these funds transparent enough to make their effective use trouble-free for the people managing these institutions? Could these funds offset the financial impact of a pandemic, and perhaps even replace the primary source of funding for culture, such as subsidies? The authors show that the above-mentioned supplementary sources of financing for cultural institutions may constitute important sources of financing for cultural activities. However, these funds absolutely do not release the state and local governments from their obligation to take care of the development of Polish culture, and in most cases these funds will not offset the negative financial effects of the pandemic. In addition, the legal regulation concerning them is scattered and sometimes excessively complicated.

Keywords: culture; cultural institutions; financing; economic activity; investing free funds; sponsorship.

1. Wprowadzenie

Kultura jest bez wątpienia „źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”¹. Problematyczne są jednak zagadnienia materialnej strony jej funkcjonowania, w tym kwestie dotyczące finansowania instytucji kultury (dalej: IK²). Jednostki te prowadzą działalność głównie dzięki dotacjom³, niestety jednak ich wysokość, z powodu ogólnie nie najlepszej, a utrzymującej się na przestrzeni lat, sytuacji finansów publicznych⁴, jak i zapewne też decyzji politycznych, nie jest zadowalająca⁵. Niedofi-

¹ Art. 6 ust. 1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.); dalej: Konstytucja RP.

² Skrót „IK” będzie stosowany do wyrażen: instytucja/instytucje kultury. IK stanowią podstawową formę prawną organizowania przez podmioty publiczne działalności kulturalnej (por. art. 8, art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 194 ze zm., dalej: u.o.p.d.k.).

³ Dotacje są to podlegające szczególnym zasadom rozliczania środki z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego oraz z państwowych funduszy celowych przeznaczone, na podstawie ustawy lub umów międzynarodowych, na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań publicznych (art. 126 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 305 ze zm., dalej: u.f.p.). Należy dodać, że dotowanie działalności IK wynika z ustanowionego w polskim prawie obowiązku władz publicznych do stwarzania warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (por. art. 6 ust. 1 Konstytucji RP, art. 1 ust. 2 u.o.p.d.k.).

⁴ Główny Urząd Statystyczny (GUS) podaje, że wynik nominalny sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł: w 2017 r. – deficyt 29 581 mln zł, w 2018 r. – deficyt 5 127 mln zł, w 2019 r. – deficyt 15 798 mln zł, w 2020 r. – deficyt 161 544 mln zł (Komunikat Prezesa GUS z dnia 15 kwietnia 2021 r. w sprawie wyniku nominalnego sektora instytucji rządowych i samorządowych za lata 2017–2020, M.P. poz. 363). Zob. też: Komunikat Prezesa GUS z dnia 16 kwietnia 2019 r. w sprawie wyniku nominalnego sektora instytucji rządowych i samorządowych za lata 2015–2018 (M.P. poz. 357); Komunikat Prezesa GUS z dnia 16 kwietnia 2017 r. w sprawie wyniku nominalnego sektora instytucji rządowych i samorządowych za lata 2013–2016 (M.P. poz. 380); Komunikat Prezesa GUS z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie wyniku nominalnego sektora instytucji rządowych i samorządowych za lata 2010–2013 (M.P. poz. 292).

⁵ Wysokość wydatków publicznych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2011–2020 wynosiła przeciętnie 0,5% wartości PKB w Polsce – zob. np.: M. Grząba, *Stabilność finansowania instytucji kultury ze środków publicznych w Polsce* [w:] E. Gruszewska (red.), *Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, t. 4 *Teoria i praktyka*, Białystok 2020, s. 141, <http://hdl.handle.net/11320/9281> (dostęp: 23.01.2022 r.); GUS, *Kultura w 2019 roku*,

nansowanie kultury jest od 2020 r. jeszcze bardziej dolegliwe z racji poważnego spadku przychodów uzyskiwanych przez IK z prowadzonej przez nie działalności kulturalnej, co jest naturalną konsekwencją wprowadzenia ograniczeń mających na celu przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się pandemii COVID-19⁶. Szczęólnego znaczenia w obecnych, jakże trudnych, czasach nabierają zatem dodatkowe (uzupełniające) w stosunku do dotacji źródła przychodów IK, dzięki którym być może niejedna instytucja nie tylko przetrwa kryzysowy okres, ale uda jej się jeszcze realizować atrakcyjne przedsięwzięcia kulturalne.

Celem niniejszego opracowania jest analiza i ocena prawnych rozwiązań dotyczących możliwości finansowania IK z takich uzupełniających źródeł przychodów, jak działalność gospodarcza (usługowa i handlowa czy gospodarowanie mieniem), lokowanie wolnych środków oraz sponsoring. Warto też odpowiedzieć na pytania: na ile źródła te mogą być istotne w systemie finansowania kultury? Czy regulacja prawna ich dotycząca jest na tyle przejrzysta, by efektywne korzystanie z nich było niekłopotliwe dla osób zarządzających IK? Wreszcie: czy mogą one zrównoważyć skutki finansowe pandemii⁷, a może nawet zastąpić podstawowe źródło finansowania IK, jakim są dotacje?

s. 28 <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2019-roku,2,17.html> (dostęp: 23.01.2022 r.); GUS, *Kultura w 2020 roku*, s. 29, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2020-roku,2,18.html> (dostęp: 23.01.2022 r.). Polska należy do grupy państw unijnych najslabiej finansujących kulturę, zob. np. D. Ilczuk, *System finansowania instytucji kultury*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Opinie i ekspertyzy OE-319, Warszawa 2020, s. 8–9, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/5730/plik/oe-319.pdf> (dostęp: 23.02.2022 r.).

⁶ Wspomniane ograniczenia obejmowały m.in. okres zawieszenia działalności IK (zob. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej stanu epidemii, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 340).

⁷ GUS podaje, że w 2020 r. przychody ogółem uzyskane przez IK były niższe o 5,6% od uzyskanych rok wcześniej, a w I kwartale 2021 r. nastąpił spadek przychodów IK (w stosunku do analogicznego okresu w poprzednim roku) ogółem o 9,4%, natomiast nakłady inwestycyjne omawianych jednostek zmniejszyły się aż o 17,4% – GUS, *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 28.01.2022 r.); *Wyniki finansowe instytucji kultury w pierwszym kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 28.01.2022 r.).

2. Status prawny instytucji kultury – uwagi ogólne

W aktualnym stanie prawnym status IK w Polsce posiadają wyłącznie państwowe lub samorządowe jednostki organizacyjne, których podstawowym celem statutowym jest wykonywanie działalności kulturalnej. Są one tworzone i prowadzone odpowiednio przez ministrów i kierowników urzędów centralnych oraz jednostki samorządu terytorialnego (por. art. 8, art. 9 ust. 1, art. 14 ust. 1 u.o.p.d.k.)⁸. Instytucjami kultury są np. publiczne biblioteki, muzea, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki, ośrodki badań i dokumentacji w różnych sferach kultury⁹. Specjalnym rodzajem IK są instytucje artystyczne, powołane do prowadzenia działalności artystycznej w dziedzinie teatru, muzyki, tańca, z udziałem twórców i wykonawców (np. teatry, filharmonie, opery, operetki, orkiestry symfoniczne i kameralne, zespoły pieśni i tańca oraz zespoły chóralskie), działające w oparciu o sezony artystyczne (por. art. 11 ust. 2, art. 11a u.o.p.d.k.). Podstawowym aktem prawnym normującym zasady powołania i funkcjonowania IK jest u.o.p.d.k. (*lex generalis*); działalność niektórych rodzajów IK regulują dodatkowo odrębne ustawy (*lex specialis*), takie jak np.: ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach¹⁰, ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach¹¹, ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii¹².

⁸ Podmioty tworzące IK nazywa się organizatorami (por. art. 10 ust. 1 u.o.p.d.k.). Jeśli w dalszych rozważaniach mowa będzie o „organizatorze” należy przez to rozumieć organizatora IK. Miano IK przysługuje również jednostkom, które zostały utworzone przez organizatorów wspólnie z osobą fizyczną, osobą prawną lub jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej (por. art. 21 ust. 2 u.o.p.d.k.). Na potrzeby niniejszego opracowania wprowadza się skrót wyrażen jednostka/ jednostki samorządu terytorialnego – „j.s.t.”.

⁹ Formułując katalog form organizacyjnych działalności kulturalnej w art. 2 u.o.p.d.k., ustawodawca użył wyrażenia „w szczególności”, co oznacza, że oprócz form wskazanych dopuszcza się prowadzenie ww. działalności w innych jeszcze formach prawnych (wyrok NSA z 17 maja 2011 r., II OSK 378/11, LEX nr 1081778).

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 385.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1479.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1066.

Państwowe i samorządowe IK posiadają osobowość prawną, są wyodrębnione organizacyjnie, mają więc własną kadre zarządzającą i pracowniczą oraz własny (przydzielony przez organizatora i nabyty) majątek, którym samodzielnie gospodarują (por. art. 14 ust. 1, art. 15, art. 17, art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k.). Także na zasadzie samodzielności omawiane jednostki prowadzą gospodarkę finansową, pokrywając koszty bieżącej działalności i zobowiązania z uzyskiwanych przychodów (por. art. 27 ust. 1, art. 28 ust. 1 u.o.p.d.k.)¹³. Zgodnie z u.o.p.d.k. (art. 28 ust. 2) przychodami IK są przychody z prowadzonej przez nie działalności¹⁴, dotacje podmiotowe i celowe z budżetu państwa lub z budżetu j.s.t., środki otrzymane od osób fizycznych i prawnych oraz z innych źródeł. Państwowe i samorządowe IK stanowią jednostki sektora finansów publicznych, są więc one obowiązane do respektowania zasad finansów publicznych, np. zasady legalności, zasady jawności i przejrzystości działalności finansowej, zasady planowości, zasady oszczędnego i efektywnego zarządzania środkami publicznymi oraz zasady ponoszenia odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (por. np.: art. 7 Konstytucji RP, art. 9 pkt 13, art. 30 ust. 2, tytuł rozdziału 4 działu I, art. 33 ust. 1, art. 44 u.f.p., art. 15 ust. 1–2, art. 17, art. 27 ust. 3 u.o.p.d.k., art. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych¹⁵).

Istotą IK jest prowadzenie działalności kulturalnej, polegającej na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (por. art. 1 ust. 1 u.o.p.d.k.)¹⁶.

¹³ Instytucja kultury jako osoba prawna jest odrębnym w stosunku do jej organizatora, np. gminy, podmiotem prawa, z własnym majątkiem, środkami trwałymi, przychodami oraz kosztami, samodzielnie gospodarującą w ramach posiadanych środków (por. wyrok NSA z dnia 17 października 2001 r., I SA 2197/01, LEX nr 81756).

¹⁴ O rodzaju i zakresie działalności IK decyduje jej organizator, zamieszczając odpowiednie zapisy w statucie jednostki (por. art. 13 ust. 2 pkt 2 u.o.p.d.k.). Postanowienia statutu określającego zakres działalności IK powinny mieć „rozbudowany charakter, a nie nadmiernie ogólny i dotyczyć podstawowych, zasadniczych aspektów zamierzonej działalności” (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 18 kwietnia 2013 r., III SA/Wr 46/13, Legalis nr 796213).

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 289 ze zm.

¹⁶ Pojęcie „działalność kulturalna” nie jest tożsame z określeniem „prowadzenie działalności związanej z kulturą” (por. np.: wyrok WSA w Gdańsku z dnia 12 grudnia

Ustawodawca polski zaznacza, że działalność kulturalna nie stanowi działalności gospodarczej, ma zatem charakter niekomercyjny, tzn. nie jest ona nastawiona na osiągnięcie i maksymalizację zysku (por. art. 3 ust. 2 u.o.p.d.k.)¹⁷. Właśnie z powodu specyfiki działalności kulturalnej, a także ze względu na oparcie przez ustawodawcę podstawowej działalności statutowej określonych IK (w imię realizacji ważnych celów społecznych) na zasadzie bezpłatności lub częściowej tylko odpłatności (np. biblioteki publiczne – por. np. art. 3 ust. 2, art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach) oraz nikłości osiągniętych przychodów w stosunku do ponoszonych kosztów przez zdecydowaną większość IK prowadzących działalność kulturalną odpłatnie (np. muzeów, teatrów, oper, filharmonii itp.), podstawowym źródłem przychodów IK są dotacje¹⁸. Jednak, pomimo rozbudowanej struktury systemu dotacji, z których mogą korzystać IK¹⁹, środki z nich

2012 r., I SA/Gd 1039/12, LEX nr 1252744; wyrok NSA z dnia 3 sierpnia 2018 r., II FSK 2111/16, LEX nr 2564543).

¹⁷ Por. wyrok NSA z 14 sierpnia 2018 r., II FSK 2210/16, LEX nr 2569212 i wyrok NSA z dnia 11 czerwca 2014 r., II FSK 1668/12, LEX nr 1518884.

¹⁸ Zob. wprowadzenie niniejszego opracowania.

¹⁹ Szczególne znaczenie dla każdej IK odgrywa dotacja podmiotowa, której obligatoryjnie udziela jej organizator (z przeznaczeniem środków na dofinansowanie działalności bieżącej w zakresie realizowanych zadań statutowych, w tym na utrzymanie i remonty obiektów – por. art. 28 ust. 3 pkt 1 u.o.p.d.k.). W praktyce dotacje podmiotowe stanowią podstawowe źródło przychodów IK; na przykład w 2018 r. dotacja podmiotowa stanowiła aż 95,33% ogólnej kwoty przychodów Narodowego Centrum Kultury (NCK), 88,47% przychodów ogółem Biblioteki Narodowej w Warszawie, 76,86% przychodów ogółem Filharmonii Narodowej, 68,6% Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu (por. D. Ilczuk, *System finansowania...*, s. 18, s. 25, s. 28–29). IK mogą też pozyskiwać, od różnych podmiotów (np. organizatora, ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, określonych państwowych IK, j.s.t.), dotacje celowe (na realizowane zadania kulturalne oraz inwestycje) (por. art. 1 ust. 3–4, art. 28 ust. 1a, ust. 2–3 u.o.p.d.k.). GUS podaje, że w 2020 r., w strukturze przychodów ogółem instytucji kultury udział dotacji wyniósł ponad 80% – zob. GUS, *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, s. 2, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 26.01.2022 r.). Podobnie było w latach poprzednich – zob. np.: D. Ilczuk, *System finansowania...*, s. 22, s. 25–26, s. 28–33; J. Suchowian, *Problemy finansowania instytucji kultury w Polsce na przykładzie Teatru im. St.I. Witkiewicza, w Zakopanem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 38, s. 182–183, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwm/eta1.element.ekon-element-000171243977> (dostęp: 26.01.2022 r.). Szerzej na temat systemu dotacji IK zob. np. B. Kołaczkowski, M. Ratajczak, *Dotowanie instytucji kul-*

uzyskiwane są – jak sygnalizowano – często niewystarczające, dla realizacji wykonywanych przez nie zadań kulturalnych na odpowiednio wysokim poziomie.

3. Działalność gospodarcza instytucji kultury (usługi, handel, gospodarka mieniem)

Warto w tym miejscu krótko wskazać, jaką działalność uznaje się za działalność gospodarczą. I tak, zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców²⁰, działalność gospodarcza to zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Przytoczona ustawowa definicja pojęcia działalności gospodarczej uznawana jest za legalną definicję uniwersalną, czyli definicję podstawową dla obowiązującego systemu prawa w Polsce²¹. Wskazano w niej konkretne cechy (atrybuty, wyznaczniki), które powinna spełnić aktywność danego podmiotu, aby mogła być uznana za działalność gospodarczą. Tymi pozy-

tury w świetle niekomercyjnego charakteru tych jednostek, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2021 nr 4, s. 9–27, DOI: <https://doi.org/10.12775/PBPS.2021.019>.

²⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 162 ze zm.

²¹ Podobnie stwierdza np.: E. Komierzyńska-Orlińska, *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej* [w:] L. Bielecki, J. Gola, K. Horubski, K. Kokocińska, A. Żywicka, E. Komierzyńska-Orlińska, *Komentarz do ustawy – Prawo przedsiębiorców* [w:] M. Wierzbowski (red.), *Konstytucja biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98ne290c.han.amu.edu.pl/#/commentary/587786413/583853/bielecki-leszek-i-in-komentarz-do-ustawy-prawo-przedsiębiorców-w-konstytucja-biznesu-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 27.01.2022 r.). W przepisach ustaw podatkowych zawarte są odrębne definicje działalności gospodarczej, przyjęte na potrzeby określonej regulacji prawnej – por. np.: art. 3 pkt 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1540 ze zm.), art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 931 ze zm.); art. 5a pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1128 ze zm.). Na marginesie można zauważyć, że praktykę definiowania pojęcia działalności gospodarczej w sposób odmienny od znaczenia zawartego w art. 3 ustawy Prawo przedsiębiorców ocenia się krytycznie w doktrynie prawa (zob. np. A. K. Kruszewski, *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej* [w:] A. Pietrzak (red.), *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98fk051f.han.amu.edu.pl/#/commentary/587788765/586205/pietrzak-aldona-red-prawo-przedsiębiorców-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 27.01.2022 r.).

tywnymi cechami są: zorganizowanie („działalność zorganizowana”)²², zarobkowy cel (inaczej: dążenie do osiągnięcia w wyniku prowadzonej działalności określonego przysporzenia majątkowego, czyli zysku)²³, wykonywanie działalności „we własnym imieniu” (czyli na własne ryzyko i odpowiedzialność) oraz „w sposób ciągły”²⁴. Cechy te muszą być spełnione łącznie, aby uznać określoną działalność za działalność gospodarczą w rozumieniu ww. ustawy. Zakres pojęcia działalności gospodarczej jest bardzo szeroki, omawiana działalność obejmuje bowiem działalność wytwórczą, handlową i usługową profesjonalną, budowlaną itp.²⁵

Jak nadmieniono (por. pkt 2), podstawową działalnością statutową każdej IK jest działalność kulturalna. Organizator może jednak, w celu stworzenia IK warunków do zwiększenia jej przychodów własnych, a tym

²² Zorganizowanie należy rozumieć jako wykorzystanie konkretnych składników materialnych (np. nieruchomości lub ruchomości) lub składników niematerialnych (np. know-how, dobre imię, prawa na dobrach niematerialnych), które są przez dany podmiot łączone w sensie funkcjonalno-gospodarczym w jeden uporządkowany kompleks, zdolny do tego, aby przy jego wykorzystaniu można było uczestniczyć w obrocie gospodarczym (por. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 7 kwietnia 2021 r., I SA/Po 200/21, LEX nr 3176357).

²³ „Elementem kreującym działalność gospodarczą jest nastawienie na jej zarobkowy charakter” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 listopada 2020 r., III AUa 970/18, LEX nr 3115004).

„Zarobkowy charakter ma działalność, która jest prowadzona w celu (z subiektywnym zamiarem) osiągnięcia zysków, nawet jeżeli de facto dana działalność nie zawsze będzie obiektywnie dochodowa” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 7 kwietnia 2021 r., I SA/Po 201/21, LEX nr 3176419).

²⁴ Działalnością wykonywaną w sposób „ciągły” jest działalność wykonywana regularnie i powtarzalnie. Jako całość, działalność ta nabiera charakteru względnie trwałego i stabilnego, nieograniczającego się do jednorazowych, okazjonalnych czy też sporadycznych przedsięwzięć gospodarczych (por. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 7 kwietnia 2021 r., I SA/Po 198/21, LEX nr 3176477). „Nie stanowi działalności gospodarczej działalność wykonywana okresowo i sporadycznie, a także jeśli nie jest ona prowadzona w celu osiągnięcia dochodu (zarobku) rozumianego jako nadwyżka przychodów nad poniesionymi kosztami”. Istotą działalności gospodarczej jest jej prowadzenie w sposób ciągły i zorganizowany, na własny rachunek i ryzyko podmiotu ją wykonującego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2021 r., II USKP 21/21, LEX nr 3119631).

²⁵ Poszczególne rodzaje działalności gospodarczej, na potrzeby statystyki, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także urzędowych rejestrów i systemów informacyjnych administracji publicznej określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), (Dz.U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885 ze zm.).

samym dla podniesienia rentowności danej IK oraz wykonywania wyznaczonych jej zadań kulturalnych na odpowiednio wysokim poziomie, zezwolić na prowadzenie przez IK działalności gospodarczej, a więc działalności typowo zarobkowej (por. np.: art. 13 ust. 2 pkt 4 i pkt 6 u.o.p.d.k., art. 11 ust. 3 pkt 4 ustawy o bibliotekach, art. 6 ust. 2 pkt 5, pkt 7 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach²⁶). W orzecznictwie i literaturze przedmiotu podkreśla się kilka istotnych kwestii związanych ze wspomnianą możliwością. Szczególnie mocno akcentowana jest konieczność zawarcia przez organizatora w statucie IK jasnych postanowień dotyczących możliwości wykonywania przez daną jednostkę działalności innej niż kulturalna, w tym działalności gospodarczej²⁷. Dopuszczalność prowadzenia przez instytucję kultury ww. działalności musi zatem wynikać bezpośrednio z zapisów jej statutu. Niezamieszczenie stosownych zapisów w statucie IK oznacza brak podstawy prawnej i uniemożliwia danej IK podejmowanie działalności innej niż kulturalna, m.in. działalności gospodarczej²⁸. Drugą ważną sprawą jest właściwy zakres omawianej działalności. Otóż działalność o charakterze gospodarczym może być tylko działalnością dodatkową, poboczną, ponieważ podstawowym celem

²⁶ „Instytucja kultury może prowadzić inną działalność niż ta, do której została powołana, i czerpać z niej zyski” (wyrok NSA z dnia 29 września 2016 r. II OSK 2062/16, LEX nr 2119856; por. też wyrok NSA z 3 września 2013 r., II OSK 1698/13, Legalis nr 794070).

²⁷ Por. np.: wyrok NSA z dnia 26 maja 2020 r., II OSK 2619/19, LEX nr 3040877; wyrok WSA w Gliwicach z dnia 17 grudnia 2019 r., III SA/GI 791/19, LEX nr 2771771; wyrok WSA w Gliwicach z dnia 14 marca 2019 r., IV SA/GI 551/18, LEX nr 2642230; wyrok WSA w Gliwicach z dnia 17 września 2018 r., IV SA/GI 555/18, LEX nr 2567276; wyrok NSA z dnia 29 września 2016 r., II OSK 2062/16, Legalis nr 1534350; zob. też np. A. Mituś, *Tworzenie i funkcjonowanie instytucji kultury* [w:] I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, Warszawa 2021, s. 15–18.

²⁸ Por. np. wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2013 r., IV SA/Wr 673/12, LEX nr 1330163. Podobnie np. S. Tyrakowski, *Finansowanie instytucji kultury* [w:] I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, Warszawa 2021 r., s. 528.

działalności IK musi być działalność kulturalna²⁹. Trzecia istotna kwestia – działalność gospodarcza nie może w żaden sposób kolidować z zasadniczą działalnością IK, jaką jest działalność kulturalna³⁰. I wreszcie czwarta, uzyskane przez IK środki z działalności gospodarczej powinny być przeznaczone na realizację celów, dla których określona IK została powołana, a więc na finansowanie prowadzonej przez nią działalności kulturalnej³¹.

Środki uzyskane przez IK z działalności gospodarczej stanowią – podobnie, jak środki z tytułu prowadzenia odpłatnej działalności kulturalnej (np. z opłat pobieranych przez IK lub biletów wstępu na spektakle teatralne, koncerty, imprezy kulturalne, wystawy) – przychody (środki) własne jednostki (por. art. 28 ust. 2 u.o.p.d.k.). Instytucja kultury zarządza nimi samodzielnie, kierując się zasadą efektywności ich wykorzystania (por. art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k.). Ważne jest też, że w odróżnieniu od dotacji (w tym dotacji podmiotowej obligatoryjnie uzyskiwanej od organizatora) niewykorzystane w danym roku budżetowym środki stanowiące przychody własne IK z wykonywanej przez nią działalności pozostają w dyspozycji IK, mogą więc być przez nią wykorzystane w następnym roku budżetowym³².

Szczególnie powszechnym w praktyce rodzajem działalności gospodarczej wykonywanej (za zgodą organizatora) przez IK jest działalność handlowa i usługowa³³. Jako przykłady tego rodzaju działalności IK można podać: sprzedaż reprodukcji dzieł, fotografii, pamiątek, przewodników,

²⁹ Por. np.: wyrok NSA z dnia 2 marca 2017 r., II OSK 2864/16, Legalis nr 1723125; wyrok NSA z 8 listopada 2012 r., II OSK 2014/12, LEX nr 1291952; wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2013 r., IV SA/Wr 673/12, LEX nr 1330163.

³⁰ Por. np.: wyrok NSA z 3 września 2013 r., II OSK 1698/13, Legalis nr 794070; wyrok NSA z dnia 2 marca 2017 r., II OSK 2864/16, Legalis nr 1723125; wyrok NSA z 7 grudnia 2010 r., II OSK 2141/10, LEX nr 746880; wyrok NSA z dnia 26 maja 2020 r., II OSK 2619/19, LEX nr 3040877.

³¹ Zob. np.: A. Mituś, *Tworzenie...*, s. 9–10.

³² Podobnie stwierdza np. S. Tyrakowski, *Finansowanie instytucji...*, s. 529. Zasady rozliczania dotacji budżetowych normują art. 168–169 i art. 251–252 u.f.p.

³³ Por. np. D. Ilczuk, *System finansowania...*, s. 21, 23–34; E. Ostapowicz, *Planowanie finansowe* [w:] I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, Warszawa 2021, s. 416.

katalogów zbiorów muzeum lub wystawy, filmów, książek, prac artystycznych (np. wykonanych przez uczestników organizowanych przez IK warsztatów i kółek zainteresowań), artykułów spożywczych oraz świadczenie różnego rodzaju usług, np. usług ksero, komputerowych, gastro-nomicznych, prowadzenie introligatorni.

Prowadzenie przez IK działalności handlowej czy też usługowej wymaga stosowania przepisów prawnych zawartych w wielu aktach prawnych, np. w: u.o.p.d.k., Prawie przedsiębiorców, u.f.p., ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (normującej m.in. kwestie zobowiązań podatkowych, postępowania podatkowego, kontroli podatkowej i czynności sprawdzających), ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (której przepisom IK podlegają jako osoby prawne, a więc jako podatnicy podatku dochodowego od osób prawnych), czy wreszcie w ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (regulującej opodatkowanie podatkiem od towarów i usług), a także naturalnie w wydanych do ww. ustaw aktach wykonawczych.

Cennym dla każdej IK źródłem przychodów własnych może być też przydzielone jej przez organizatora oraz nabyte mienie³⁴. Instytucje kultury są bowiem uprawnione na mocy art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k. do samodzielnego i gospodarowania swoim mieniem, mogą więc w szerokim zakresie czerpać środki finansowe m.in. z wynajmu lub wydzierżawienia składników mienia, np. z wynajmu pomieszczeń, sprzętu muzycznego, sprzętu

³⁴ Zgodnie z art. 44 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740 ze zm.) mieniem jest własność i inne prawa majątkowe. Organizator jest zobowiązany zapewnić utworzonej IK środki niezbędne do rozpoczęcia i prowadzenia działalności kulturalnej, m.in. musi on – z dniem utworzenia IK – wyposażyć ją w nieruchomości niezbędne do wykonywania wyznaczonej jej działalności kulturalnej (por. art. 12 u.o.p.d.k., art. 51 ust. 1 i art. 56 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1899 ze zm.). Wypożyczenie w nieruchomości polega na przeniesieniu na rzecz IK własności nieruchomości albo oddaniu jej nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste, użytkowanie, w tym użytkowanie nieodpłatne lub użyczenie Przy wyposażaniu IK w nieruchomości przeniesienie własności nieruchomości następuje nieodpłatnie oraz nie pobiera się pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego (por. art. 51 ust. 2 i ust. 4 i art. 56 ustawy o gospodarce nieruchomościami).

oświetleniowego, kostiumów i rekwizytów scenicznych itp.³⁵ Korzystanie z tego rodzaju możliwości wymaga oczywiście m.in. stosowania przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (zwłaszcza ujętych w tytule XVII *Najem i dzierżawa*).

4. Lokowanie wolnych środków

Uzupełniającym wobec dotacji źródłem finansowania działalności kulturalnej wykonywanej przez IK mogą być też przysparzające przychodów operacje finansowe. W tym przypadku IK bazować będzie na nadanym jej ustawowo uprawnieniu do samodzielnego gospodarowania posiadanymi środkami finansowymi, przy respektowaniu zasady efektywności ich wykorzystania (por. art. 27 ust. 1 u.o.p.dk.). Szczególnie interesującą, nie tylko ze względu na możliwości przychodowe IK, lecz także z uwagi na znaczenie dla efektywnego wykorzystania środków publicznych i bezpieczeństwa finansów publicznych, formą takiej aktywności jest lokowanie

³⁵ Z danych GUS wynika, że w okresie dwóch ostatnich lat, a więc w latach 2020–2021, nastąpiło jednak poważne obniżenie wysokości przychodów IK z prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, m.in. uzyskiwanych przez IK z gospodarki mieniem. W trzecim kwartale 2020 r. spadek przychodów z działalności gospodarczej doświadczyło 61,6% z grupy 4 670 badanych IK, a w kwartale następnym – 64,9% podmiotów z 4 708 jednostek. Wśród IK wskazujących w czwartym kwartale 2020 r. na doświadczenie negatywnych skutków pandemii 63,4% podmiotów oszacowało skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie poniżej 50%, natomiast na spadek powyżej 90% wskazało 8% instytucji kultury (były to przede wszystkim gminne instytucje kultury – zob. szerzej: GUS, Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r., s. 1–2; <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wplyw-pandemii-covid-19-na-podmioty-dzialajace-w-obszarze-kultury-w-czwartym-kwartale-2020-r-,23,4.html> (dostęp: 7.02.2021 r.). Zob. też np.: GUS, Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I–IX 2021 r., s. 2–3, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-okresie-i-ix-2021-roku,8,19.html> (dostęp: 7.02.2022 r.). Spadek przychodów IK wynikał naturalnie z wprowadzenia ograniczeń związanych z pandemią COVID-19, w tym z czasowego zawieszenia działalności IK (por. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej stanu epidemii).

wolnych środków³⁶, znajdujących się w dyspozycji danej jednostki³⁷. Należy zaznaczyć, że dokonywanie przez IK lokat wolnych środków nie obejmuje dotacji z budżetu (zarówno budżetu państwa, jak i budżetu j.s.t.). Co ciekawe, ustawodawca przyjął inne rozwiązania dotyczące lokowania wolnych środków wobec samorządowych IK niż w stosunku do państwowych IK. Samorządowe IK mogą bowiem (działając na zasadzie dobrowolności)³⁸, lokować wolne środki w instrumentach finansowych enumeratywnie wskazanych w art. 48 ust. 1–1a u.f.p., a zatem: 1) w skarbowych papierach wartościowych, 2) w obligacjach emitowanych przez j.s.t., 3) na rachunkach bankowych w bankach mających siedzibę na terytorium RP, 4) w formie depozytu u Ministra Finansów³⁹ oraz 5) w formie depozytu u j.s.t. (por. art. 48 ust. 1–1a u.f.p.). Państwowe natomiast IK dokonują lokat wolnych środków, z wyjątkiem środków pochodzących z dotacji budżetowych, na zasadzie obligatoryjności (a nie fakultatywności) i to tylko w formie depozytu u Ministra Finansów⁴⁰ (por. art. 48 ust. 2 u.f.p.).

³⁶ Przez wolne środki jednostki sektora finansów publicznych rozumie się środki znajdujące się w jej dyspozycji, które nie są wydatkowane w określonym dniu na wykonywanie zadań oraz funkcjonowanie danej jednostki (art. 48 ust. 3 u.f.p.; szerzej na temat pojęcia wolnych środków zob. np. W. Bożek, *Art. 48. [Lokowanie wolnych środków]* [w:] Z. Ofiarski, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 354–355).

³⁷ Źródłem przychodów IK z przeprowadzanych operacji finansowych mogą być też np. odsetki za zwłokę w zapłacie należności, różnice kursowe, odsetki z rachunków bankowych (E. Ostapowicz, *Planowanie finansowe...*, s. 418–419).

³⁸ Zasada swobody lokowania wolnych środków przez jednostki sektora finansów publicznych, m.in. przez samorządowe IK, ma przede wszystkim funkcje motywacyjne i spełnia wymagania racjonalnego zarządzania środkami publicznymi (podobnie stwierdza np.: L. Lipiec-Warzecha, *komentarz do art. 48* [w:] L. Lipiec-Warzecha, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e980i20c7.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300071/97511/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS>, (dostęp: 4.02.2022 r.).

³⁹ Zob. szerzej przypis poniżej.

⁴⁰ W literaturze prawnofinansowej stwierdza się, że depozyt wolnych środków u Ministra Finansów jest jednym z alternatywnych źródeł pozyskania środków finansowych na pokrycie potrzeb pożyczkowych budżetu państwa i kosztów obsługi długu publicznego, który wpływa na racjonalność gospodarki finansowej sektora finansów publicznych. W ten sposób istnieje bowiem możliwość zmniejszenia zadłużenia publicznego wynikającego z emisji skarbowych papierów wartościowych czy też zaciąganych kredytów i pożyczek poprzez oddziaływanie na poziom rozchodów budżetu państwa

Wolne środki jednostki sektora finansów publicznych mogą być lokowane u Ministra Finansów w formie depozytu terminowego lub depozytu *overnight*⁴¹. Zlecenie utworzenia depozytu terminowego wymaga odpowiedniej dyspozycji jednostki sektora finansów publicznych, decydującej o wysokości przekazywanych w depozyt środków oraz okresie trwania depozytu. W przypadku wcześniejszego zapotrzebowania na środki przekazane w depozyt terminowy, po złożeniu przez jednostkę dyspozycji rozwiązania depozytu, otrzymuje ona środki na drugi dzień od dnia złożenia tej dyspozycji. Szczegółowe zasady dokonywania przez jednostki sektora finansów publicznych, w tym instytucje kultury, lokowania wolnych środków w formie depozytu u Ministra Finansów, m.in. sposób obliczania wysokości oprocentowania powierzonych środków, normuje u.f.p. (por. art. 78a, art. 78b, art. 78c, art. 78e ustawy) oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2014 r. w sprawie wolnych środków niektórych jednostek sektora finansów publicznych przyjmowanych przez Ministra Finansów w depozyt lub zarządzanie.

(W. Bożek, *Art. 78a [Upoważnienie Ministra Finansów do przyjmowania wolnych środków w depozyt]* [w:] Z. Ofiarski (red.), *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 542). Zastosowanie tego rozwiązania w prawie polskim jest więc wyrazem dążenia ustawodawcy polskiego do zapewnienia bezpieczeństwa środków publicznych, zwiększenia efektywności zarządzania środkami publicznymi i dbałością o finanse publiczne (por. art. 78g ust. 2 u.f.p.). Instytucja depozytu wolnych środków u Ministra Finansów jest wzorowana na rozwiązaniach przyjętych w niektórych państwach OECD (np. w Finlandii, Irlandii), w których zarządzanie płynnością i potrzebami pożyczkowymi jednostek sektora finansów publicznych powierza się instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie długiem publicznym (L. Lipiec-Warzecha, *komentarz do art. 78(a)* [w:] L. Lipiec-Warzecha, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e985p12ac.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300103/97543/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 29.01.2022 r.).

⁴¹ Przez depozyt *overnight* rozumie się depozyt na rachunku Ministra Finansów w Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK), otwierany każdego dnia roboczego na podstawie stałego zlecenia jednostki dla BGK i zwracany następnego dnia roboczego. Depozyt terminowy jest natomiast depozytem na rachunku Ministra Finansów w BGK innym niż depozyt *overnight* (por. § 2 pkt 6 i 8 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2014 r. w sprawie wolnych środków niektórych jednostek sektora finansów publicznych przyjmowanych przez Ministra Finansów w depozyt lub zarządzanie, Dz.U. poz. 1864 ze zm.).

5. Sponsoring kultury

Sponsoring polega na wsparciu (finansowym lub rzeczowym) przez sponsora (np. przedsiębiorstwo produkcyjne lub handlowe, bank, firmę ubezpieczeniową) w zamian za wykonanie przez podmiot sponsorowany określonych i wcześniej uzgodnionych świadczeń (najczęściej związanych z działaniami promocyjnymi)⁴². Wzajemność świadczeń jest ważnym elementem sponsoringu i cechą odróżniającą tę formę pozyskania wsparcia od mecenatu, którego istotą jest bezinteresowne wspieranie (finansowe lub rzeczowe) podmiotów działających w takich sferach, jak np. kultura, nauka, w celu umożliwienia im dalszego rozwoju⁴³.

Podstawę prawną współpracy pomiędzy sponsorem a sponsorowanym stanowi zawarta pomiędzy nimi umowa sponsoringu. Nie została ona uregulowana w Kodeksie cywilnym, należy więc do tzw. umów cywilnych nienazwanych, czyli takich, których treść umowy nie jest regulowana przez ustawodawstwo, ale ustalana zgodnie z wolą stron⁴⁴. Zawierając umowę sponsoringu, IK powinna pamiętać, że należy w niej ustalić, dbając o staranność i szczegóły, zasady nawiązanej współpracy. Umowa sponsoringu powinna zatem jasno określać, na czym podjęta współpraca ma polegać, czas trwania współpracy, formę (lub formy) jej realizacji oraz konkretyzować prawa i obowiązki obu stron. Szczegółowo określone powinny w niej być świadczenia sponsora z podaniem rodzaju, wielkości, czasu i sposobu spełnienia tych świadczeń, jak również zobowiązania, jakie spoczywają na sponsorowanej instytucji. Ponadto, ww. umowa po-

⁴² Podobnie np.: S. Tyrakowski, *Finansowanie...*, s. 550.

⁴³ Mecenat, w odróżnieniu od sponsora, nie oczekuje od beneficjenta żadnego świadczenia wzajemnego. Uregulowanym prawnie przejawem mecenatu jest darowizna. Podobnie np.: NCK, *Kodeks Sponsoringu Kultury*, Warszawa 2011, s. 2; NCK, *Sponsoring Kultury. Słownik*, hasło *Mecenat*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 27.01.2022 r.).

⁴⁴ NCK, *Sponsoring Kultury. Kultura się liczy! Słownik. Umowa sponsoringu*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 29.01.2022 r.); S. Liżewski, *Działalność statutowa inna niż kulturalna*, w: I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Pełakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, Warszawa 2021, s. 94.

winna precyzować, w jaki sposób, jak długo, za pośrednictwem jakich mediów, technik, wydarzeń instytucja sponsorowana będzie promowała sponsora⁴⁵.

W dziedzinie kultury sponsoring stanowi formę współpracy podmiotów wykonujących działalność kulturalną z tzw. biznesem. Sponsoring pozwala podmiotom prywatnym zarówno na aktywne uczestnictwo w misji rozwoju i ochrony kultury, jak i na budowę własnego wizerunku jako podmiotu inwestującego w kulturę i czerpiącego korzyści z jej rozwoju⁴⁶. Sponsoring ułatwia ponadto docieranie do konkretnych grup potencjalnych klientów i niewątpliwie wywołuje pozytywne skojarzenia z marką danej firmy, zwiększając przy okazji jej rozpoznawalność.

Współpraca podmiotów kulturalnych z biznesem mocno zakorzeniła się w Europie Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych Ameryki, a i w Polsce jest coraz częściej prowadzona, także przez IK⁴⁷. W literaturze przedmiotu pojawia się refleksja, że w ostatnich latach to właśnie sponsoring stał się jednym z najlepszych rozwiązań finansujących przedsięwzięcia kulturalne. Jest on stosowany zarówno w przypadku niewielkich lokalnych spektakli, wernisaży, czy koncertów, jak i w ramach finansowania po wydarzeń ogólnopolskich⁴⁸. Sponsorzy często podkreślają w różnych materiałach informacyjnych swoją aktywność na polu kultury, i tak np. Polska Grupa Energetyczna S.A. (PGE) sponsoruje m.in. Filharmonię Narodową i Filharmonię Krakowską, Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie, a także liczne festiwale, w tym Muzyczny Festiwal w Łańcucie czy też Festiwal Mozartowski⁴⁹. Z kolei Polski Kon-

⁴⁵ Por. S. Liżewski, *Działalność...*, s. 97.

⁴⁶ NCK, *Kodeks...*, s. 2.

⁴⁷ Szerzej na temat sponsoringu kultury w USA i w krajach zachodnich zob. np.: NCK, *Nie gorsi od Zachodu*, <https://nck.pl/en/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/blog/nie-gorsi-od-zachodu> (dostęp: 29.01.2022 r.); *Sponsoring kultury à la française*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/blog/sponsoring-kultury-a-la-francaise> (dostęp: 29.01.2022 r.).

⁴⁸ Zob. np.: J. Kubiczek, *Wyzwania instytucji kultury w zakresie marketingu i sponsoringu przez biznes* [w:] B. Reformat, A. Kwiecień, A. Nicoń (red.), *Biznes w kulturze – kultura w biznesie. Nowe trendy w otoczeniu jednostek kultury*, Katowice 2019, s. 46; S. Liżewski, *Działalność...*, s. 94.

⁴⁹ PGE, *Sponsoring kultury*, <https://www.gkpge.pl/zrownowazony-biznes/sponsoring-kultury> (dostęp: 2.02.2022 r.).

cern Naftowy Orlen S.A. wspiera m.in. Teatr Wielki – Operę Narodową w Warszawie (największą scenę operową w Europie), a także Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Muzeum Narodowe w Warszawie czy też Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku⁵⁰. Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki ciekawych badań dotyczących m.in. rozpoznawalności sponsorów kultury, z których wynika, że na przestrzeni lat zmienia się profil podmiotów najczęściej sponsorujących kulturę bądź też sponsorujących największe kulturalne przedsięwzięcia. I tak najbardziej w ostatnich kilku latach rozpoznawalnymi sponsorami są duże firmy państwowe i korporacje międzynarodowe, podczas gdy np. w 2008 r. były to przede wszystkim telewizje i firmy telekomunikacyjne⁵¹. Można zatem uznać, że w jakiejś przynajmniej mierze sponsoring staje się formą finansowania pozostającą w sferze finansów publicznych.

Sponsoring nie zawsze musi być odbierany przez IK jednoznacznie pozytywnie i z całą pewnością nie zastąpi bardziej neutralnego dotowania. Zrozumiała jest często występująca w IK niechęć do bycia identyfikowanym ze sponsorem oraz obawa przed jego wpływem na niezależność programową. Jak słusznie zauważa A. Orankiewicz, sponsor bywa sprawą wstydliwą, a najróżniejsze obawy i stereotypy łączą się z szerszą dyskusją na temat wpływu sponsoringu na komercjalizację kultury i nie zawsze uzasadnioną społeczną dezaprobatą sponsoringu w sferze kultury wyso-

⁵⁰ Polski Koncern Naftowy S.A., *Sponsoring*, <https://www.orklen.pl/pl/o-firmie/wspieramy/sponsoring#KULTURA> (dostęp: 2.02.2022 r.).

⁵¹ W roku 2008 najbardziej rozpoznawalnymi sponsorami kultury (znajomość spontaniczna) były następujące podmioty: Era (8%), Telewizja Polska (7%), Telekomunikacja Polska (4%), TVN (4%), Polsat (3%), Orange (3%), PZU (2%), PKO BP (2%), RMF FM (2%) i Coca Cola (2%). W roku 2018 były to odpowiednio: PKN Orlen (13%), Orange (12%), PZU (11%), Lotos (9%), Coca Cola (6%), Play (5%), PKO BP (5%), Plus (4%), PGE (4%) i wreszcie Santander (4%). Źródło: *Sponsoring Monitor 2008 i Sponsoring Monitor 2018*, ARC Rynek i Opinia, za: Wirtualne Media, *PKN Orlen, Adidas i Coca-Cola najbardziej rozpoznawalnymi sponsorami sportu i kultury*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/pkn-orklen-adidas-i-coca-cola-najbardziej-rozpoznawalnymi-sponsorami-sportu-i-kultury> (dostęp: 10.02.2022 r.). Dane z roku 2020 są dostępne jedynie za opłatą i na zamówienie, <https://arc.com.pl/category/wyniki-badan-pl> (dostęp: 10.02.2022 r.).

kiej⁵². Z kolei po stronie biznesu problemem jest występująca w ramach ograniczonych przecież środków finansowych konkurencja kultury z mającym zazwyczaj dużo bardziej masowy charakter sportem.

Wiedzę i doświadczenia w zakresie sponsoringu kultury aktywnie popularyzuje NCK. Na stronie internetowej NCK zamieszczane są różne materiały dotyczące sponsoringu kultury, m.in. podane są przykłady współpracy kultury i biznesu, zarówno z otoczenia lokalnego, jak i międzynarodowego, które mogą być inspiracją, a czasem i przestrożą dla wszystkich realizujących tego rodzaju współpracę. Istotnym osiągnięciem NCK było stworzenie *Kodeksu Sponsoringu Kultury* – dobrowolnej regulacji dla środowisk kultury i biznesu, która ma ułatwić współpracę i przyczynić się do budowania zrozumienia i zaufania przy realizacji wspólnych projektów. Kodeks został podpisany 5 grudnia 2011 r. przez ówczesnego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego B. Zdrojewskiego, prezesa Giełdy Papierów Wartościowych L. Sobolewskiego oraz dyrektora generalnego Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Lewiatan, L. Piławskiego. *Kodeks Sponsoringu Kultury* jest pierwszą tego typu w Polsce wspólną deklaracją kultury i biznesu⁵³.

6. Podsumowanie

Działalność handlowa i usługowa, gospodarka mieniem, lokowanie wolnych środków czy sponsoring bez wątpienia mogą stanowić istotne źródła finansowania działalności kulturalnej IK, a co więcej – mogą w konsekwencji przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności ich oferty programowej. Ustanowienie możliwości korzystania przez IK z tych źródeł należy zatem – zdaniem autorów niniejszego opracowania – ocenić pozytywnie, zastrzegając jednocześnie, że absolutnie nie zwalnia to państwa

⁵² A. Orankiewicz, *Sponsoring w sektorze kultury w Polsce – bariery rozwoju* [w:] E. Walińska (red.), *Ekonomia i zarządzanie w teorii i praktyce*, tom 7 *Współczesne problemy finansów, rachunkowości i zarządzania*, Łódź 2013, s. 80.

⁵³ NCK, *Sponsoring Kultury. Kultura się liczy!*, „Kodeks Sponsoringu Kultury”, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 12.02.2022 r.).

i samorządów terytorialnych z obowiązku dbałości o rozwój polskiej kultury⁵⁴. Warto ponadto zaznaczyć, że środki uzyskane z ww. źródeł w zdecydowanej większości przypadków nie zrównoważą odczuwanych przez IK negatywnych skutków finansowych pandemii. Źródła te mają więc i powinny zachować swój uzupełniający charakter wobec dotacji (podmiotowych i celowych), które muszą pozostać podstawowym źródłem finansowania działalności kulturalnej IK.

Dokonując podsumowania rozważań przeprowadzonych w opracowaniu, trzeba też wspomnieć o licznych ograniczeniach i barierach w korzystaniu z uzupełniających źródeł przychodów IK. I tak np. warunkiem uzyskiwania przez określoną IK przychodów z działalności gospodarczej jest zawarcie w jej statucie postanowień wyrażających jednoznacznie zgodę organizatora na podejmowanie takiej aktywności, w dodatku jej prowadzenie wymaga umiejętności, wiedzy i kompetencji często obcych osobom zarządzającym IK. Z kolei osiąganie przez IK przychodów z lokowania wolnych środków jest naturalnie uzależnione od posiadania przez IK takich środków, wreszcie sponsoring związany jest po pierwsze z koniecznością znalezienia sponsorów – co w polskich warunkach wcale nie jest proste⁵⁵ – po drugie wiąże się z zagrożeniami, o których była mowa w niniejszym opracowaniu. Najistotniejszą chyba barierą w pozyskiwaniu przez IK środków pieniężnych z tzw. uzupełniających źródeł finansowania jest jednak rozproszenie oraz wysoki stopień skomplikowania właściwej regulacji prawnej. Należy uznać za mało prawdopodobne, by zarządzający IK byli w stanie samodzielnie, bez fachowej pomocy prawno-ekonomicznej, w sposób w pełni zgodny z przepisami prawnymi i jednocześnie efektywny pod względem przychodowym prowadzić działalność gospodarczą, lokować wolne środki czy też np. forma-

⁵⁴ Obowiązek ten (o czym wspomniano we wprowadzeniu niniejszego opracowania) wynika wprost z Konstytucji RP (por. art. 6 ust. 1) oraz z art. 1 ust. 2 u.o.p.d.k.

⁵⁵ A. Orankiewicz słusznie zwraca uwagę na brak aktywności IK w pozyskiwaniu sponsorów, powołując się przy tym na badania, z których wynika, że aż w 70% badanych instytucji pozyskiwaniem dodatkowych środków zajmuje się osoba, które ma inne stanowisko, a szukanie dodatkowych źródeł finansowania stanowi dla niej dodatkowe zajęcie. W 20% instytucji była to przypadkowa osoba i tylko w 10% osoba specjalnie zatrudniona do tego celu (szerzej: A. Orankiewicz, *Sponsoring* ..., s. 79).

lizować umowy ze sponsorami. Konieczne jest zatem zatrudnianie dodatkowych osób bądź też korzystanie z pomocy wyspecjalizowanych firm zewnętrznych, co musi wpływać na sumaryczne koszty prowadzenia działalności.

W konkluzji warto podkreślić, że choć skala pozyskiwania przez IK środków z tzw. uzupełniających źródeł ich finansowania jest oczywiście znacznie większa, niż np. 20 lat temu, zwłaszcza w zakresie osiągnięcia przychodów z prowadzenia działalności gospodarczej i sponsoringu⁵⁶, to nie wolno zapominać, że nie każda instytucja będzie w stanie z nich korzystać, i nie wolno, poprzez np. brak waloryzacji wysokości dotacji, wywierać presji na stopniowe uzyskiwanie przez nie statusu środków podstawowych.

Bibliografia:

- Bożek W., *Art. 48 [Lokowanie wolnych środków]; Art. 78a [Upoważnienie Ministra Finansów do przyjmowania wolnych środków w depozyt]* [w:] Z. Ofiarowski (red.), *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Grząba M., *Stabilność finansowania instytucji kultury ze środków publicznych w Polsce* [w:] E. Gruszevska (red.), *Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, t. 4 *Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020, s. 131–148, <http://hdl.handle.net/11320/9281> (dostęp: 23.01.2022 r.).
- Ilczuk D., *System finansowania instytucji kultury*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Opinie i ekspertyzy OE-319, Warszawa 2020, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/5730/plik/oe-319.pdf> (dostęp: 23.01.2022 r.).
- Komierzyńska-Orlińska E., *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej* [w:] L. Bielecki, J. Gola, K. Horubski, K. Kokocińska, A. Żywicka, E. Komierzyńska-Orlińska, *Komentarz do ustawy – Prawo przedsiębiorców*

⁵⁶ Zob. np.: GUS: *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, s. 2, 4, *Wyniki finansowe instytucji kultury w I kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/> (dostęp: 28.01.2022 r.). Podobnie np.: E. Ostapowicz, *Planowanie finansowe...*, s. 416; S. Tyrakowski, *Finansowanie...*, s. 528.

- [w:] M. Wierzbowski (red.), *Konstytucja biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98ne290c.han.amu.edu.pl/#/commentary/587786413/583853/bielecki-leszek-i-in-komentarz-do-ustawy-prawo-przedsiębiorców-w-konstytucja-biznesu-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 27.01.2022 r.).
- Kołaczkowski B., Ratajczak M. *Dotowanie instytucji kultury w świetle niekomercyjnego charakteru tych jednostek*, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2021 nr 4, s. 9–27, DOI: <https://doi.org/10.12775/PBPS.2021.019>.
- Kruszewski A.K., *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej*, [w:] A. Pietrzak (red.), *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98fk051f.han.amu.edu.pl/#/commentary/587788765/586205/pietrzak-aldona-red-prawo-przedsiębiorców-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 27.01.2022 r.).
- Kubiczek J., *Wyzwania instytucji kultury w zakresie marketingu i sponsoringu przez biznes* [w:] B. Reformat, A. Kwiecień, A. Nicoń (red.), *Biznes w kulturze – kultura w biznesie. Nowe trendy w otoczeniu jednostek kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2019.
- Lipiec-Warzecha L., *komentarz do art. 48* [w:] L. Lipiec-Warzecha, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e980i20c7.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300071/97511/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 4.02.2022 r.).
- Lipiec-Warzecha L., *komentarz do art. 78(a)* [w:] L. Lipiec-Warzecha, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e985p12ac.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300103/97543/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 29.01.2022 r.).
- Liżewski S., *Działalność statutowa inna niż kulturalna* [w:] I. Fischer, M. Kuniowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrała, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, C.H. Beck, Warszawa 2021.
- Mituś A., *Tworzenie i funkcjonowanie instytucji kultury* [w:] I. Fischer, M. Kuniowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrała, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, C.H. Beck, Warszawa 2021.

- Ostapowicz E., *Planowanie finansowe* [w:] I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, C.H. Beck, Warszawa 2021.
- Orankiewicz A., *Sponsoring w sektorze kultury w Polsce – bariery rozwoju* [w:] E. Walińska (red.), *Ekonomia i zarządzanie w teorii i praktyce, tom 7. Współczesne problemy finansów, rachunkowości i zarządzania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Suchowian J., *Problemy finansowania instytucji kultury w Polsce na przykładzie Teatru im. St.I. Witkiewicza, w Zakopanem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 38, s. 177–184, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171243977> (dostęp: 26.01.2022 r.).
- Tyrakowski S., *Finansowanie instytucji kultury* [w:] I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, C.H. Beck, Warszawa 2021.